

SYSTEMY EDUKACJI W EUROPIE – STAN OBECNY I PLANOWANE REFORMY

SŁOWACJA

1. Populacja uczących się i język nauczania

Według stanu na dzień 31.12.2003 r. liczba osób w wieku do 29 lat wynosiła 2 297 670 (42,7% ogółu ludności), a w wieku objętym obowiązkiem szkolnym (6-16 lat) było 777 694 dzieci i młodzieży (13,2% ogółu ludności). Urzędowym językiem nauczania jest język słowacki i – w niektórych regionach – język mniejszości (węgierski, ukraiński, niemiecki lub bułgarski).

2. Administracja i finansowanie edukacji

Większość uczniów i studentów (w roku szkolnym 2003/04 95,2% ogółu uczniów i studentów kształcących się w pełnym wymiarze na poziomie od edukacji przedszkolnej do szkolnictwa wyższego) uczęszczała do placówek publicznych, które są organizowane i prowadzone bezpośrednio przez władze publiczne.

Zakres kompetencji, organizacja i zadania organów administracji państwowej w dziedzinie edukacji (z wyjątkiem szkolnictwa wyższego), gmin, regionów i organów samorządowych są określone w Ustawie nr 596/2003 Kodeksu funkcjonowania administracji państwowej i samorządu w dziedzinie edukacji. Od 1 stycznia 2004 r. obowiązuje Ustawa nr 597/2003 o finansowaniu szkół podstawowych i średnich oraz placówek edukacyjnych, której podstawę stanowią normatywne koszty kształcenia w przeliczeniu na 1 ucznia.

Ministerstwo Edukacji Republiki Słowackiej, jako organ centralny administracji państwowej, kieruje pracami administracji państwowej w dziedzinie edukacji i sprawdza ich wykonanie. Ministerstwo podejmuje przede wszystkim decyzje w sprawie sieci placówek edukacyjnych, ustala zasady kierowania działalnością dydaktyczno-wychowawczą szkół oraz opracowuje projekty aktów prawnych i koncepcje rozwoju systemu edukacji.

Na szczeblu regionalnym administrację ogólną reprezentuje 8 regionalnych urzędów oświatowych. Mają one tę samą siedzibę i taki sam terytorialny zakres kompetencji jak samorządy regionalne. Sprawy związane z ogólną administracją na szczeblu lokalnym leżą w kompetencjach gmin.

Jeśli chodzi o odpowiedzialność za organizację szkół i gospodarowanie środkami finansowymi, uprawnienia decyzyjne posiadają jedynie poszczególne placówki mające osobowość prawną.

Za przeprowadzanie inspekcji w placówkach edukacyjnych, nadzór nad nauczycielami i zewnętrzną ocenę szkół odpowiadają wyłącznie inspektorzy państwowi.

3. Edukacja przedszkolna

Edukacja przedszkolna, którą uznaje się za pierwszy szczebel systemu edukacji, obejmuje dzieci w wieku od 3 lat (a czasem nawet młodsze) do 6 lat. Uczęszczanie do placówki przedszkolnej nie jest obowiązkowe. W roku szkolnym 2003/04 wskaźnik skolaryzacji brutto (stosunek liczbowy wszystkich dzieci zapisanych do przedszkoli (*materská škola*) niezależnie od wieku, włącznie z dziećmi w wieku poniżej 3 lat i powyżej 5 lat, do całej populacji w wieku 3-5 lat) wynosił 90,8%. Edukacja przedszkolna w placówkach publicznych jest bezpłatna, natomiast placówki prywatne pobierają opłaty.

4. Kształcenie obowiązkowe w pełnym wymiarze

Obowiązek szkolny trwa dziesięć lat – rozpoczyna się w wieku 6 lat i trwa do końca roku szkolnego, w którym uczeń osiąga wiek 16 lat. Uczniowie uczęszczają najpierw do 9-letniej szkoły podstawowej (*základná škola*), która prowadzi kształcenie na poziomie podstawowym (klasy I-IV) i średnim I stopnia (klasy V-IX). Większość uczniów kończy obowiązkową naukę w pełnym wymiarze po ukończeniu

pierwszego roku kształcenia na poziomie średnim II stopnia w szkole średniej (*gymnázium, stredná odborná škola* lub *stredné odborné učilište*). Uczniowie, którzy kończą dziewiąty rok nauki w szkole podstawowej przed przejściem do IX klasy lub nie kończą IX klasy, kontynuują obowiązkową naukę w szkole podstawowej lub ośrodku przyuczenia do zawodu (*učilište*). Po ukończeniu IV, VI lub VIII klasy szkoły podstawowej uczniowie mogą przejść do gimnazjum (*gymnázium*), a po IV klasie również do konserwatorium tańca (*tanečné konzervatórium*); uczniowie ci kończą obowiązkową naukę w pełnym wymiarze po ukończeniu drugiego roku kształcenia na poziomie średnim II stopnia.

a) Etapy

Základná škola (jednolita struktura, kształcenie na poziomie podstawowym i kształcenie ogólne na poziomie średnim I stopnia)	Kształcenie na poziomie podstawowym (I etap, klasy I-IV), wiek: 6-9 lat i kształcenie ogólne na poziomie średnim I stopnia (II etap, klasy V-IX), wiek: 10-14/15 lat
Gymnázium (kształcenie ogólne na poziomie średnim I stopnia i pierwszy lub pierwszy i drugi rok kształcenia na poziomie średnim II stopnia)	Wiek: 10/12/14/15/16 lat
Stredná odborná škola (kształcenie zawodowe na poziomie średnim I stopnia i pierwszy lub pierwszy i drugi rok kształcenia zawodowego na poziomie średnim II stopnia)	Wiek: 10/15/16 lat
Stredné odborné učilište (pierwszy rok kształcenia zawodowego na poziomie średnim II stopnia)	Wiek: 15/16 lat
Učilište (pierwszy rok kształcenia zawodowego na poziomie średnim I stopnia)	Wiek: 15/16 lat

b) Kryteria przyjęć

Kształcenie obowiązkowe jest bezpłatne, a jedyne kryterium przyjęć stanowi wiek ucznia. Warunkiem przyjęcia do 6- lub 8-letniego *gymnázium* (w wieku 10, 12 lat) jest ukończenie IV lub VI klasy szkoły podstawowej i zdanie egzaminu wstępnego, natomiast do 5-letniego gimnazjum dwujęzycznego (w wieku 14 lat) – ukończenie VIII klasy szkoły podstawowej i zdanie egzaminu wstępnego.

c) Dzienny/tygodniowy/roczny wymiar zajęć

Rok szkolny 2003/04 obejmował 191 dni zajęć dydaktycznych i trwał od 1 września do 31 sierpnia. Zajęcia (od minimum 21 do maksimum 25 lekcji trwających 45 minut dla dzieci w wieku ok. 7 lat i od 26 do 29 lekcji dla dzieci w wieku ok. 10 lat) są rozłożone na pięć dni w tygodniu. Minimalny i maksymalny roczny wymiar zajęć dydaktycznych wynosi od 602 godzin (I klasa) do 716 godzin (IV klasa) na pierwszym etapie i od 745 godzin (V klasa) do 831 godzin (klasy VII-IX) na drugim etapie.

d) Wielkość klas/podział uczniów na klasy

Klasy są koedukacyjne i składają się z uczniów w tym samym wieku (wyjątek stanowią klasy mieszane z uczniami w zróżnicowanym wieku). W roku szkolnym 2003/04 na 1 nauczyciela w *základná škola* przypadało średnio 14,2 ucznia (15,4 ucznia w przypadku nieuwzględniania nauczycieli z zewnątrz). Klasy liczyły średnio 21,4 ucznia. W szkole podstawowej klasy tworzy się dla co najmniej 15 uczniów. Maksymalna liczba uczniów wynosi 29 w klasie I i 34 w klasach II-IX. Na lekcjach, w których uczestniczą uczniowie kilku różnych klas, maksymalna liczba uczniów wynosi 24. Na pierwszym etapie szkoły podstawowej wszystkich przedmiotów uczy nauczyciel przedmiotów zintegrowanych, natomiast na drugim etapie lekcje prowadzą nauczyciele przedmiotu. (Na pierwszym etapie nauczycielami przedmiotu mogą być jedynie nauczyciele języków obcych i wychowania fizycznego.)

e) Programy i treści nauczania

W Słowacji obowiązują ogólnokrajowe programy nauczania. Przedmioty obowiązkowe są takie same dla wszystkich uczniów. Poszczególne programy muszą zostać zatwierdzone przez Ministerstwo

Edukacji, zanim zaczną obowiązywać w całym kraju. Obecnie istnieje kilka rodzajów programów nauczania. Nauczyciele mają swobodę w doborze metod nauczania i podręczników (z listy zatwierdzonej przez Ministerstwo Edukacji).

f) Ocena, promocja i kwalifikacje

Za ocenę uczniów odpowiadają wyłącznie nauczyciele. Nauczyciele decydują również o tym, czy uczniowie mający trudności w nauce muszą powtarzać klasę. Ocenę prowadzi się przez cały rok szkolny (sprawdziany pisemne i ustne). Uczniowie otrzymują świadectwo na zakończenie pierwszego semestru oraz każdego roku szkolnego. Na zakończenie IX klasy *základná škola* świadectwo wystawia się na podstawie oceny ciągłej ucznia (bez egzaminu końcowego).

5. Szkolnictwo średnie II stopnia i policealne

a) Rodzaje kształcenia

Szkolnictwo średnie II stopnia	
<i>Gymnázium</i> (drugi i wyższy lub trzeci i wyższy rok kształcenia ogólnego na poziomie średnim II stopnia)	Wiek: 16-18/19 lat
<i>Stredná odborná škola</i> (drugi i wyższy lub trzeci i wyższy rok kształcenia zawodowego na poziomie średnim II stopnia)	Wiek: 16-18/19/20 lat
<i>Stredné odborné učilište</i> (drugi i wyższy rok kształcenia zawodowego na poziomie średnim II stopnia)	Wiek: 16-18/19/20 lat
<i>Učilište</i> (drugi i trzeci rok kształcenia zawodowego)	Wiek: 16-17/18 lat
Szkolnictwo policealne	
<i>Stredná odborná škola (pomaturitné štúdium)</i>	Wiek: 19/20 lat

b) Kryteria przyjęć

Warunkiem przyjęcia jest ukończenie ostatniej klasy 9-letniej *základná škola* i zdanie egzaminu wstępnego (jeżeli taki wymóg obowiązuje w danej szkole średniej).

c) Programy i treści nauczania

Program nauczania określa się w taki sam sposób jak w ramach kształcenia obowiązkowego. Przedmioty obowiązkowe są takie same dla wszystkich uczniów kształcących się w danym profilu. Nauczyciele mogą dostosowywać programy nauczania do sytuacji w danym regionie i szkole oraz zainteresowań i potrzeb uczniów.

d) Ocena, promocja i kwalifikacje

Uczniów ocenia się w taki sam sposób jak w ramach kształcenia obowiązkowego. Świadectwo wydawane po zdaniu przez ucznia egzaminu końcowego (*maturitná skúška*), który przeprowadzają wszystkie placówki (z wyjątkiem ośrodków przyuczenia do zawodu), stanowi minimalny wymóg ubiegania się o przyjęcie na studia wyższe.

Szkoły średnie II stopnia prowadzą kształcenie policealne przewidziane dla kandydatów, którzy posiadają świadectwo ukończenia szkoły średniej. W ramach kształcenia policealnego uczniowie uzupełniają i pogłębiają zdobyte wykształcenie, aby lepiej przygotować się do wykonywania zawodu. Specjalizują się w wykonywaniu konkretnych prac lub uzyskują kwalifikacje zawodowe w innej dziedzinie kształcenia niż dziedzina, z której zdawali egzamin końcowy w szkole średniej. Kształcenie policealne prowadzi się na ogół w niepełnym wymiarze.

6. Szkolnictwo wyższe

a) Rodzaje uczelni

Uczelnie prowadzą studia na trzech poziomach: studia na pierwszym poziomie trwające 3-4 lata i kończące się uzyskaniem tytułu *bakalár*, studia magisterskie na drugim poziomie (*magister*, *inžinier*, *doktor medicíny*) i studia doktoranckie na trzecim poziomie.

Univerzita, Vysoká škola, Akadémia	Wiek: 19-21/22/23/24 lata
Stredná odborná škola (vyššie odborné štúdium)	Wiek: 19-21 lat

b) Warunki wstępu

Minimalnym warunkiem przyjęcia na studia wyższe jest posiadanie świadectwa wydawanego uczniom, którzy zdali egzamin końcowy w szkole średniej II stopnia (*vysvedčenie o maturitnej skúške*). Pozostałe kryteria, np. zdanie egzaminu wstępnego oraz treść i formę tych egzaminów, określają poszczególne uczelnie.

c) Kwalifikacje

Studia krótkiego cyklu kończą się uzyskaniem tytułu *Bakalár*. Dyplom ten umożliwi absolwentom podjęcie studiów magisterskich lub wejście na rynek pracy. Studenci, którzy ukończyli studia uniwersyteckie (trwające 2-3 lata po uzyskaniu tytułu *bakalár* lub 5-6 lat jako odrębny cykl kształcenia), otrzymują dyplom i tytuł *inžinier*, *magister* lub *doktor* (na wydziałach medycyny i weterynarii). Posiadacze tych dyplomów mogą podjąć studia doktoranckie na uniwersytecie.

7. Kształcenie specjalne

Większość dzieci mających specjalne potrzeby edukacyjne uczęszcza obecnie do szkół specjalnych. Struktura kształcenia specjalnego jest bardzo zbliżona do struktury kształcenia w szkolnictwie ogólnodostępnym.

Kształcenie dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi na poziomie od przedszkolnego do średniego II stopnia prowadzi się w szkołach specjalnych lub ogólnodostępnych. W szkołach ogólnodostępnych dziecko ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi może uczyć się wraz ze swymi zdrowymi rówieśnikami w klasie ogólnodostępnej (integracja indywidualna) lub z innymi dziećmi mającymi tego samego rodzaju upośledzenia w klasie specjalnej w szkole ogólnodostępnej (integracja grupowa). W roku szkolnym 2003/04 uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi stanowili 4,8% ogółu uczniów objętych kształceniem obowiązkowym (697 838 *žiakov*); uczniowie kształceni oddzielnie (w szkołach specjalnych i specjalnych klasach szkół ogólnodostępnych) stanowili 3,6%, a uczący się w ramach integracji indywidualnej w klasach ogólnodostępnych – 1,2%.

8. Nauczyciele

Nauczyciele, którzy uczą na pierwszym etapie *základná škola* (jako nauczyciele przedmiotów zintegrowanych) i drugim etapie tej szkoły (jako nauczyciele przedmiotu) oraz w szkołach średnich II stopnia, obowiązkowo kończą studia na uniwersytecie (na poziomie magisterskim). Studia trwają 4 lata dla nauczycieli uczących na pierwszym etapie *základná škola* i 5 lat dla nauczycieli uczących na drugim etapie *základná škola* i w szkole średniej II stopnia. Nauczyciele pracujący w szkołach publicznych mają status urzędników państwowych.

9. Aktualne reformy i debaty w dziedzinie edukacji

(a) Materiały do dyskusji publicznej

► Koncepcja edukacji i narodowy program edukacji

Jest to program przyszłościowych reform – sfinalizowany projekt Millennium i Narodowy program edukacji w Republice Słowackiej, który został opracowany z uwzględnieniem naszych wspólnych korzeni, historii oraz aktualnych wymogów i możliwości. Program odpowiada również na przewidywane potrzeby i wymogi bliższej i dalszej przyszłości. W programie wytyczono pewien kierunek czy wizję zmian prowadzących do ogólnych i konkretnych celów w dziedzinie edukacji oraz określono sposób realizacji tych celów. Jest to istotny krok na drodze do opracowania pełnej strategii reform, których fundament ma stanowić nowa ustawa o edukacji. Po opracowaniu

ostatecznej wersji obydwu dokumenty zostały przedłożone rządowi oraz Parlamentowi i zatwierdzone pod koniec 2000 roku.

▶ **Memorandum w sprawie uczenia się przez całe życie**

Nawiązując do decyzji Rady Europejskiej podjętej w Lizbonie, Komisja Europejska opracowała w 2000 roku Memorandum w sprawie uczenia się przez całe życie, którego celem jest stymulowanie dyskusji w całej Europie na temat kompleksowej strategii wdrażania koncepcji uczenia się przez całe życie we wszystkich sferach życia oraz określenie konkretnych kroków w realizacji tej koncepcji.

Memorandum opiera się na koncepcji zakładającej konieczność uczenia się przez całe życie, które ma wspierać aktywność obywatelską oraz zwiększać szanse znalezienia i utrzymania pracy. Wprowadzając nowe podejścia w sferze uczenia się przez całe życie, memorandum koncentruje się na 6 kluczowych obszarach (nowe podstawowe umiejętności dla wszystkich, zwiększenie inwestycji w zasoby ludzkie, innowacje w procesie nauczania i uczenia się, uznawanie i docenianie wartości kształcenia, zrewidowanie koncepcji poradnictwa zawodowego i opieki psychologicznej, stworzenie szerszych możliwości kształcenia w najbliższym otoczeniu).

Ocenione i odpowiednio opracowane uwagi i koncepcje dotyczące poszczególnych kluczowych obszarów zostały włączone do krajowego raportu Republiki Słowackiej, który został oficjalnie przedłożony Komisji Europejskiej przez słowackie Ministerstwo Edukacji.

▶ **Koncepcja polityki państwa dotyczącej dzieci i młodzieży do roku 2007**

Przedłożona koncepcja ma stanowić silny bodziec zachęcający określone resorty (ministerstwa) i całe społeczeństwo do stosowania nowych, efektywnych podejść w odniesieniu do młodego pokolenia. Poszczególne elementy koncepcji zostały opracowane na podstawie Porozumienia w sprawie praw dzieci, Europejskiej karty w sprawie uczestnictwa młodzieży w życiu społeczności i regionów, Raportu o stanie działań na rzecz dzieci i młodzieży w Republice Słowackiej oraz wyników badań dotyczących życia dzieci i młodzieży w rodzinie, możliwości znalezienia pracy przez młodych ludzi, sposobów spędzania wolnego czasu, pomocy i wyżywienia, ochrony przed patologiami społecznymi, relacji ze środowiskiem itp. Młodzież jako grupa społeczna będzie decydować o naszej przyszłości i przyszłości naszego społeczeństwa w nadchodzących latach.

(b) Koncepcje i projekty

- ▶ Koncepcja poradnictwa zawodowego i opieki psychologicznej prowadzonej przez pedagogów specjalnych
- ▶ Koncepcja dalszego rozwoju szkolnictwa wyższego w Słowacji w XXI wieku (zatwierdzona 30 sierpnia 2000 r.)
- ▶ Koncepcja polityki państwa w dziedzinie badań, nauki i techniki do roku 2005 (zatwierdzona w 2000 r.)
- ▶ Koncepcja kształcenia dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi
- ▶ Projekt INFOVEK (technologie informacyjno-komunikacyjne w szkołach)
- ▶ Projekt VOTEC (w dziedzinie kształcenia zawodowego).

(c) Materiały przedłożone do dyskusji w rządzie

- ▶ Analiza możliwości wprowadzenia czesnego w szkołach wyższych
- ▶ Polityka informatyzacji dla słowackiego społeczeństwa
- ▶ Określenie potrzeb i realizacja przepisów związanych z poprawą warunków socjalnych studentów szkół wyższych.

Najważniejsze reformy w systemie edukacji zostały przeprowadzone bezpośrednio po przemianach politycznych, a od roku 1990 były kontynuowane zgodnie ze zmianami społecznymi i gospodarczymi.

Przemiany objęły wszystkie obszary i poziomy, tj. strukturę systemu edukacji, program nauczania, profil absolwentów i nauczycieli itp. Obecnie rewiduje się narodową klasyfikację poziomów kształcenia i dostosowuje ją do międzynarodowej klasyfikacji kształcenia (ISCED-97).

System edukacji opiera się w coraz większym stopniu na technologiach informacyjno-komunikacyjnych, co powoduje konieczność zmian w treściach kształcenia.

Również przemiany gospodarcze wymagają zmian w edukacji, a w szczególności w szkołach średnich II stopnia prowadzących kształcenie specjalistyczne. Zmiany w systemie edukacji zakończyły się wydłużeniem obowiązkowego szkolnego z 9 do 10 lat.

W dziedzinie szkolnictwa wyższego rozszerzono sieć uczelni państwowych, a 1 kwietnia 2002 r. weszła w życie nowa ustawa o szkolnictwie wyższym.

Ministerstwo Edukacji Republiki Słowackiej powołało międzyresortowy komitet roboczy, którego zadaniem jest porównanie poziomów kształcenia zgodnie z klasyfikacją ISCED-97. W związku z tym konieczna będzie ocena niektórych rodzajów kształcenia na poziomach 3, 4 i 5 pod kątem ich zgodności z rozwiązaniami przyjętymi w krajach Unii Europejskiej.

Zmiany są także związane z rozwojem niepaństwowych placówek edukacyjnych i dotyczą poziomów ISCED 1-3. W grudniu 1999 r. utworzono w Trenčinie pierwszą uczelnię niepaństwową.

Na wszystkich poziomach edukacji działania są ukierunkowane na szerszą informatyzację i wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych w procesie nauczania.

W roku szkolnym 2004/05 wprowadza się następujące zmiany:

- wprowadzanie przedmiotów „Religia” i „Etyka” (do wyboru dla uczniów),
- wprowadzanie bonów edukacyjnych, które mają służyć do finansowania zajęć pozaprogramowych dla uczniów szkół podstawowych i średnich,
- podniesienie opłat w przedszkolach i świetlicach szkolnych,
- przedłożenie nowej ustawy wprowadzającej czesne w szkołach wyższych,
- komputeryzacja wszystkich szkół i stopniowe wprowadzanie Internetu,
- wprowadzanie po raz pierwszy w szkołach średnich nowego modelu egzaminów końcowych,
- przyznawanie stypendiów socjalnych uczniom szkół średnich znajdującym się w trudnej sytuacji materialnej,
- rekrutacja pierwszego rocznika studentów w nowoutworzonym Węgierskim Uniwersytecie im. J. Sellye w Komárno i prywatnym Uniwersytecie Prawa w Bratysławie,
- łączenie i zamykanie kolejnych szkół i obiektów szkolnych – kontynuacja działań.

Opracowanie: Słowackie Biuro Eurydice

Bardziej szczegółowe informacje o systemach edukacji w Europie można znaleźć w prowadzonej przez EURYDICE bazie danych EURYBASE (<http://www.eurydice.org>).

Ostatnia aktualizacja: grudzień 2004